Vestnik zoologii, **33**(4–5): 115–117, 1999

УДК 599.742,1 : 591.5(477)

СУЧАСНИЙ СТАН ПОПУЛЯЦІЇ ВОВКА В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІССІ

С. М. Жила

Поліський природний заповідник, с. Селезівка, Житомирська обл., 260025 Україна

Отримано 10 листопада 1998

Современное состояние популяции волка в Украинском Полесье. Жила С. М. — На основании результатов собственных исследований и анкетирования охотоведов и охотников рассматриваются и анализируются оценки численности волков в пределах Полесья как места резервации природной популяции волка в Украине. Средняя численность стаи колеблется в пределах 5–10 особей на каждый гослесхоз, плотность популяции — в пределах 0,4–2,4 (обычно 1–2) особей на 100 км². Наибольшая плотность популяции наблюдается в приграничных районах и Чернобыльской зоне. Место постоянной подпитки полесской популяции — прилежащие к Украине области Белорусии и Российской Федерации. В свою очередь популяции Лесостепи и Степи поддерживаются за счет постоянной миграции волков из Полесья на юг.

Ключевые слова: *Canis lupus*, волк, Украина, численность, динамика популяций.

The Current State of the Wolf Population in Ukrainian Polissya. Zhila S. M. — Basing on the results of own surveys and questioning huntsmen and hunters the estimations of the wolf population in Polissya are analysed, and its significance as the reserve of the wolf natural populations in Ukraine is considered. An average pack size varies from 5 to 10 individuals per each forestry, and the population density is 0.4–2.4 (commonly 1–2) individuals per 100 km². The highest population density is observed in the areas bordering to Belarus and Russia and in Chernobyl zone. Adjacent territories of bordering countries permanently feed the Polissya population that feeds, in its turn, the Steppe populations due to migration of wolves down south.

Key words: *Canis lupus*, wolf, Ukraine, population size, population dynamics.

Чисельність вовка в минулому в Україні коливалась в значних межах в залежності від інтенсивності його переслідування — від 450 особин у 1972–1973 рр. (Бибиков и др., 1985) до 1000 вовків в одному лише Українському Поліссі (Болденков, 1980). Наявні дані доволі надійного і чутливого до зміни чисельності популяції зимового маршрутного обліку щодо північних областей України* подають відверто занижену чисельність, яка оцінюється у 92 особини (за даними О. Г. Преклонського). За даними І. Гурського (1985) чисельність вовка була найвищою в областях України, що межують з Білоруссю та Російською Федерацією.

Чисельність вовка на території країни почала помітно скорочуватись у 1980–1981 рр. (Бибиков и др., 1985) і цей процес тривав до 1991–1992 рр. Значний ріст репродуктивного ядра, а отже і суттєвий приріст популяції вовка в цілому в Україні, спостерігається з 1994 р. Помітні зміни у віковій структурі популяції вовка почали спостерігатися у 1991–1992 рр., коли значно зросла питома вага прибулих, а значне збільшення репродуктивного ядра популяції і розширення ареалу у південному напрямку закономірно спостерігається, починаючи з 1994 р. Упродовж 1994–1995 рр. чисельність вовка зростала щороку на 20–25% проти 10–20% у 1991–1993 рр. Приріст популяції частково відбувся за рахунок

* Волинська, Житомирська, Рівненська, Сумська та Чернігівська обл.

Таблиця 1. Щільність популяції вовка в окремих районах України за даними анкетного опитування 1995 р. з урахуванням чисельного складу вовчої зграї і розмірів її індивідуальної території (500 км²)

Table 1. Wolf population density in several regions of the Ukraine

Місцезнаходження території	Чисельність вовчої зграї, особин	Щільність популяції, особин/100 км²
Рівенська обл.		
Дубровицький ДЛГ*		
с. Великі Озера	5	1,0
Соснівський ДЛГ	3–5	0,6–1,0
Костопільський ДЛГ	8–10	1,6–2,0
с. Дeражно	6	1,2
Житомирська обл.		
Олевський ДЛГ,		
с. Хочино	10	2,0
с. Рудня Комсомольська	10	2,0
с. Юрово	2	0,4
Поліський заповідник	10	2,0
Овруцько-Народицький ДЛГ		
с. Магдин	5	1,0
с. Гладковичі	5	1,0
с. Борутіно	12	2,4
Коростенський ДЛГ		
Ушомирське мисливське господарство	4	0,8
Баранівський ДЛГ	2	0,4
Київська обл.		
Поліський ДЛГ	8	1,6
Чернігівська обл.		
Добрянський ДЛГ	5	1,0
Щорський ДЛГ	10	2,0
Сумська обл.		
Краснопільський ДЛГ	6	1,2
Лебединський ДЛГ	4	0,8
У середньому (n=18)	6,5 (2–12)	1,3 (0,4–2,4)

Примітка. * ДЛГ — державне лісове господарство (держлісгосп)

міграції тварин з прилеглих до Українського Полісся територій Російської Федерації та Білорусі. Подібні процеси в зоні відчудження Чорнобильскої АЕС розпочались на 3–4 роки раніше, і в цьому регіоні на сьогодні ми маємо найвищу щільність популяції і найпотужніший потік виселення.

Варто зауважити, що організація збору даних щодо зміни чисельності, вікової і просторової структури популяції вовка на значній території (Україна в цілому) є доволі складною справою. У 1995 р. було проведене анкетне опитування серед працівників лісової охорони, Українського товариства мисливців та рибалок (УТМР) і районних відділень Міністерства екологічної безпеки. Відповіді отримані з 28 лісгоспів, 3 районних товариств УТМР і жодної — з Мінекобезпеки. Найбільш повну і достовірну інформацію про стан популяції вовка в окремому районі мають мисливці-вовчатники, особливо ті, які займаються пошуком місць лігвищ, а не відповідальні посадові особи.

Дані опитування засвідчують той факт, що при існуючому вилученні вовків з популяції зупинити ріст їх чисельності у найближчі роки не вдасться. Понад те, при стабільній чи навіть дещо вищій величині вилучення вовків зупинити ріст чисельності популяції зараз неможливо у зв'язку з надзвичайним ростом маточного поголів'я.

Незважаючи на загальну сталу тенденцію до росту популяції вовка на Поліссі, ситуація неоднозначна. Особливо неблагополучна ситуація, окрім Чорнобильської зони, спостерігається в лісистих, менш заселених людиною районах, насамперед в периферійних ділянках лісів поблизу кордону з Білоруссю та Росією, в меншій мірі — на межах адміністративних районів та областей. Взагалі прикордонні райони надзвичайно привабливі для вовка. Тут надзвичайно низький фактор неспокою, вища щільність популяцій копитних, набагато легше уникати переслідування з боку людини. Проведене картування виводкових лігвищ вовка в районі Поліського природного заповідника і опитування мисливців-вовчатників підтверджує факт віддання вовками переваги прикордонним ділянкам при виборі місць для лігвищ.

В ситуації, коли обліки чисельності вовка на місцях проводяться формально, автором цих рядків зроблена спроба визначити щільність популяції вовка через розмір сімейної групи з урахуванням розмірів індивідуальних ділянок (табл. 1). За умови суцільного заселення даним видом території площа ділянки зграї складає 300–600 км^2 (Гурский, 1985), взимку в умовах Полісся — 400–600 км^2.

Останніми роками значним стало розселення вовків з Поліських районів у південному напрямі. Про це свідчить непропорційно великий відстріл в південних областях України переярків, на відміну від нормальної обстановки, коли відстрілюються переважно прибулі особини. Взагалі вовки-переселенці мало пристосовані до існування в малолісних степових районах і порівняно легко винищуються людиною. Очевидно, що постійне існування даного виду в степових областях України можливе лише за умови значного потоку переселення з північних регіонів, зокрема з прилеглих областей Російської Федерації та Білорусі.

Автор дякує І. Загороднюку за зауваження щодо змісту та оформлення статті.

Бибиков Д. И., Приклонский С. Г., Филимонов А. Н. Численность и особенности образа жизни по регионам СССР // Волк. — М. : Наука, 1985. — С. 452–467.

Болденков С. В. Волки на Украине // Охота и охотн. хоз-во. — 1980. — № 6. — С. 4–5.

Гурский И. Г. Численность и особенности образа жизни по регионам. Украина и Молдавия // Волк. — М. : Наука, 1985. — С 487–493.